

KATALÁN ÖNKÉP ÉS FÜGGETLENEDÉSI GONDOLAT A 21. SZÁZAD ELEJÉN

BEVEZETÉS

Dél-Szudán függetlenedése után megjelent a *Time* különszáma, amely a közeljövő tíz legvalószínűbb államát sorolta fel: Skócia, Baszkföld, Tibet, Dél-Osszétia, Kurdisztán, Quebec, Nyugat-Szahara, Cascades, Padánia, Vermonti Köztársaság.² A *Catalunya Acció* vezetője, Santiago Espot író – aki a 2011. márciusi önkormányzati választásokon a polgármesteri székéért olyan programmal indult, amelyben Barcelona már egy önálló állam fővárosa – válaszában elfogultnak és hiányosnak nevezte a listát, és felhívta a figyelmet arra, hogy hiányzik róla Flandria, Vallónia, Grönland, és végül de nem utolsósorban, Katalónia.

A 21. századra Katalónia kinőtte az 1979-es autonómia statútumban kialakított kereteket, és 2006-ra új alaptörvényt hozott létre. Ekkor a lakosság többsége a változásokat még Spanyolország keretein belül képzelte el. A katalán függetlenségi gondolat azonban erősödésnek indult, összefüggésben a spanyol gazdaság teljesítményének és Spanyolország nemzetközi presztízsének romlásával, a központi kormányzat reformoktól elzárkózó álláspontjával, továbbá hatást gyakoroltak rá olyan nemzetközi folyamatok, mint az európai államok számának növekedése a poszt-bipoláris világban és az Európai Unió bővítése. Bár kezdetben a gazdasági és politikai tényezők játszottak fő szerepet – és most is fontosak –, a 2010-es évektől az érzelmi motiváció is egyre inkább teret nyert. Ezért, bár a spanyol gazdaság mutatói az évtized második felében javuló tendenciát tükröznek, a Madrid-Barcelona viszonyon ez mit sem orvosolt. A tanulmány – elsősorban a spanyol és katalán sajtó alapján – az utóbbi évtizedet elemzi, különös tekintettel a 2010-12-es, vízválasztónak tekinthető évekre.

GAZDASÁGI TELJESÍTMÉNY

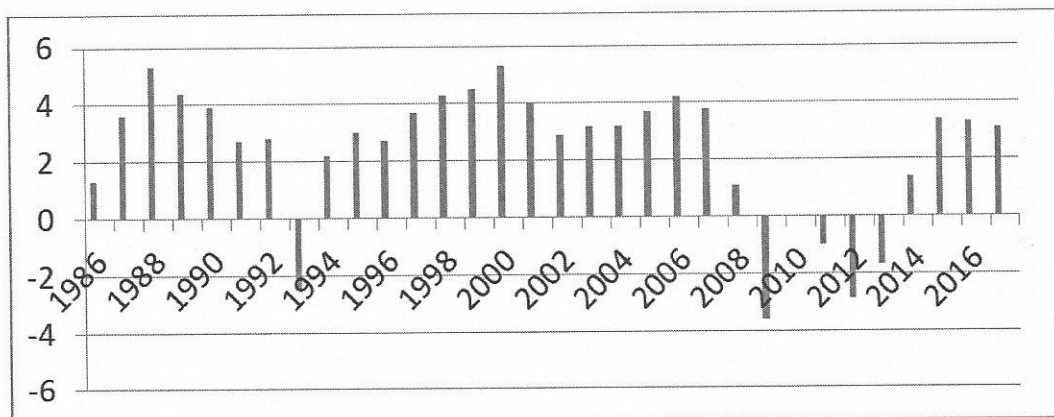
A nyolcvanas évek második felétől, szoros összefüggésben Spanyolország EK-tagságával, a spanyol gazdaság növekedésnek indult, s átlagosan évi 3,4%-os GDP növekedést produkált egészen 1992-ig. Ezt követte az 1993-as mélyrepülés (-2,5%), amely pillanatnyi zavarnak tűnt. A vizsgált időszak legmagasabb értékét (5,3%) 2000-ben mérték.

¹ Habilitált egyetemi docens, oktatási dékánhelyettes. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.

² Top 10 Aspiring Nations. IN: Time, 2011.01.10, <http://www.time.com/time/specials/packages/complete/0,29569,2041365,00.html> [2012.03.16.]

1. ábra:

GDP éves növekedési ráta, Spanyolország (1986-2017), %



Forrás: az Instituto Nacional de Estadística adatai alapján saját szerkesztés (2018)

A válság a 21. század első évtizedének végén gyűrűzött be. 2008-ban a GDP növekedés alacsonyabb értéket ért el, mint a korábbi években, a krízis mégis 2009-től volt nyilvánvaló a statisztikai adatokban: a GDP változása -3,5% (2009), -1,4% (2010) és 0,9% (2011).³ A CIA szerint: -3,7% (2009), -0,1% (2010) és 0,8% (2011).⁴ A költségvetési hiányt az Eurostat a GDP 11,2 (2009) és 9,3 százalékára (2011) tette,⁵ ami többszöröse az euro-zónában megengedettnek.

Érdekes a GDP és a költségvetési hiány alakulása mellett a munkanélküliségi rátákat is megfigyelni.⁶ Spanyolországban a munkát nem találók aránya a 21. század elején 10% körül mozgott. Arányuk 2010-re megduplázódott (20,05%), 2012-13-ban pedig meghaladta a 25%-ot.

A munkanélküliség nem egyformán érintette Spanyolország régióit. 2012-ben, amikor talán a legnehezebb volt munkához jutni, a legmagasabb munkanélküliséget Andalúziában mérték (30% felett). A munkanélküliség ugyanakkor leggyorsabban Madridban és környékén, a Baleáriszigeteken és Katalóniában nőtt.⁷ A nacionalista hangvételű *El Punt Avui*⁸ így írt: 23 millió munkanélküli van az Európai Unióban, több mint 5 millió közülük a spanyol államban él. A munkanélküliség a 25 év alatti spanyolok nagyjából felét érinti, ami az EU-n belül a legmagasabb érték.⁹

3 Tasas de variación del PIB. Serie desde trimestre 1/1970 hasta 2/2011, Instituto Nacional de Estadística (INE), <http://www.ine.es/jaxiBD/tabla.do?per=03&type=db&divi=CNTR&idtab=9> [2012.03.16.]

4 Spain. IN: The World Factbook, CIA, Washington D.C., 2011, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sp.html> [2012.03.16.]

5 General government deficit (-) and surplus (+). Million EUR, % of GDP. Percentage of GDP. Spain. IN: Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=teina200&language=en> [2012.03.16.]

6 Encuesta de Población Activa. Serie histórica (Datos en miles de personas). Datos revisados. IN: INE, http://www.ine.es/prensa/epa_tabla.htm [2012.03.16.]

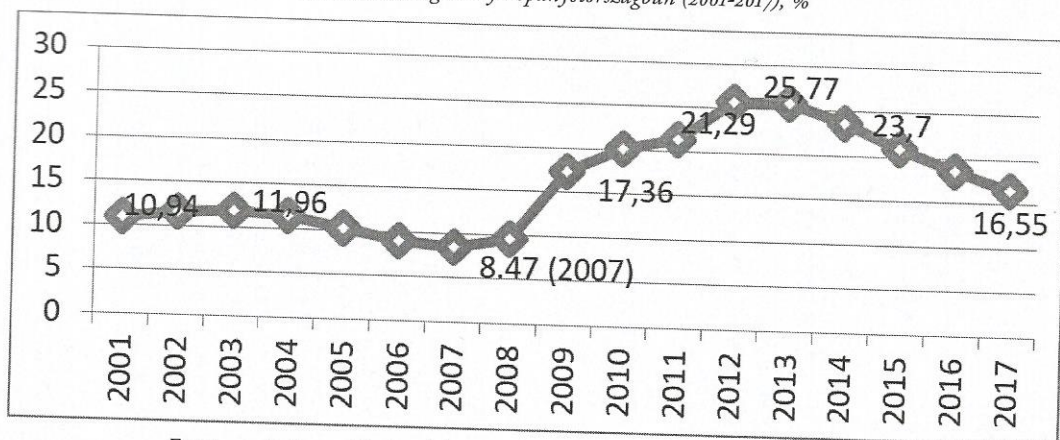
7 Encuesta de Población Activa. Cuarto trimestre de 2011, Notas de Prensa. IN: INE, 2012.01.27., <http://www.ine.es/daco/daco42/daco4211/epao411.pdf> [2012.03.16.]

8 Az *Avui*, azaz a *Ma* című újság nemcsak a katalán sajtó egyik fontos napilapja, hanem szimbolikus jelentőséggel is bír. Franco halála után az első katalán nyelven megjelenő sajtótermék volt, majd 1995-ben szintén az első katalán napilap, amely már a világháló is hozzáférhetővé vált. Az olvasótábor csökkenése miatt a 21. század elején összevonták az *El Punt* újsággal.

9 La UE destinarà els fons disponibles a l'ocupació juvenil i les pimes. IN: *El Punt Avui*, 2012.01.30., <http://www.elpuntavui.cat/ma/article/4-economia/18-economia/501531-la-ue-destinara-els-fons-disponibles-a-l'ocupacio-juvenil-i-les-pimes.html> [2012.03.16.]

2. ábra:

Munkanélküliség aránya Spanyolországban (2001-2017), %



Forrás: az Instituto Nacional de Estadística adatai alapján saját szerkesztés (2018)

A gondokkal együtt megjelent a bűnbakkeresés. Madrid Barcelona felé mutogatott, a katalán vezetés pedig a spanyol kormányt okolta. A gazdasági recesszió, a romló életkörülmények, és az egyre hűvösebb viszony Madrid és Barcelona között a függetlenségi malmára hajtotta a vizet.

NEMZETKÖZI PRESZTÍZS

A sikeres és békés politikai átmenet, Spanyolország csatlakozása az EK-hoz, illetve a nyolcvanas évek közepén meginduló gazdasági növekedés jelentős mértékben hozzájárultak az ország nemzetközi megítélésének javulásához. A kilencvenes években Spanyolország presztízst növelték az Ibéramerikai Nemzetek Közösségének létrehozása és az 1992-es év eseményei: a barcelonai nyári olimpiai játékok, a sevillai világkiállítás, illetve az, hogy Madrid Európa kulturális fővárosa lett. Megindult a közlekedés az ország első AVE vonalán Sevilla és a főváros között. Szintén 1992-ben zajlottak azok a rendezvények, amelyek Kolumbusz útjának 500. évfordulójára emlékeztek. A nemzetközi figyelem óhatatlanul Spanyolország felé fordult. A kilencvenes évek második felének sikerei között könyvelhető el a spanyol EU-elnökség (1995) az ez idő alatt megrendezett euromediterrán konferencia (1995), a barcelonai folyamat megszületése, Javier Solana NATO főtitkárrá választása, továbbá, a stratégiai partnerség elvének deklarálása az Európai Unió és Latin-Amerika között (1999).

A 21. században azonban a gazdasági válság sújtotta Spanyolország mozgástere leszűkült. A 2010-es évek elejére, ha Spanyolország a híradásokban szerepelt, az Unió ún. problémás államai között emlegették, vagy olyanként, amelyet a nemzetközi elemzők „leminősítettek.” A nehezen szerzett presztízis pár év alatt elillant.¹⁰

¹⁰ Néhány cikk a *Népszabadság*-ból Spanyolországgal kapcsolatban: Feketelista készült Brüsszelben: tizenkét uniós ország kaphat vizsgálatot (2012.03.12.); Engedélyt kaptak a nagyobb hiányra a spanyolok (2012.03.12.); Kik a csődcústartók? (2012.03.01.) és Szétcsapott az S&P a spanyol bankok között (2012.02.13.)

EURÓPA TÉRKÉPE – ÚJ ÁLLAMOK

A kilencvenes évek elején felbomlott a többnemzetiségű Szovjetunió, Csehszlovákia és Jugoszlávia. Az európai országok számának növekedése, régi / új államok megjelenése a kontinens térképén természetesen érdeklődést keltett a katalán nacionalisták körében. Még nagyobb visszhangot váltott ki Katalóniában Montenegró (2006) és Koszovó (2008) megszületése. Barcelonába a *Convergencia Democrática de Catalunya* (CDC) meghívta például Gjergj Dedajt, a koszovói liberális párt vezetőjét, eminens koszovói politikust, a katalán bloggerek pedig a függetlenség deklarálása után kampányt indítottak a világhálón, hogy minél több *sitera* kerüljön fel a "Today Kosovo, Tomorrow Catalonia" felirat. Madrid nem véletlenül zárkózott el Kosovo támogatásától. Ezzel kapcsolatban az *El Punt Avui* a következőket írta:

Spanyolország az EU azon öt állama közé tartozik,¹¹ amelyek nem ismerték el Kosovo függetlenségét, mert tart attól, hogy precedensként szolgálhat egy feltételezett függetlenségi folyamatban Katalónia és Baszkföld esetében.¹²

A katalán nacionalisták Skócia felé is érdeklődve tekintettek. Annak ellenére önállósodnának, emeli ki az *El Punt Avui*, hogy az elszakadás a skótoknak gazdaságilag nem éri meg. Katalóniának viszont igen.¹³ Utóbbi érvelés most, a gazdasági problémák közepette, természetesen nem talál süket fülekre. A brit *The Independent* „Spanyolország megvétózná Skócia EU-tagságát” című cikkében arról tájékoztatta olvasóit, hogy Madrid attól tart, a skótok függetlensége felbátoríthatná a katalán és baszk régiókat.¹⁴ Végül is a 2014-ben, a bannockburni csata 700. évfordulóján, Skócia függetlenségéről megtartott népszavazáson a voksolók többsége (55,3%) a Nagy-Britanniában maradás mellett szavazott.¹⁵

AZ EU BŐVÍTÉSE

A katalán vezetők Unió-pártiak. Az EU lehetőség Katalóniának, hiszen míg a katalánok közel fele nem Katalóniában él, mindannyian – az andorraiak kivételével – uniós tagok. Potenciális lehetőség arra is, hogy esetleg a nem kívánatos spanyol nemzeti szintet átugorják, s inkább a szubnacionális és a szupranacionális megoldásokat preferálják.

Ugyanakkor az Unió bővítésével számos olyan állam is az európai integráció részévé lett, amelynek népessége kevesebb, mint a katalánul beszélők száma. A tagsággal nyelveik az EU hivatalos nyelveivé váltak, illetve válnak a jövőben. 2012-ben így írt a *Punt Avui*:

Horvátország 2013. július 1-én az Európai Unió teljes jogú tagja lesz. Együtt a horvát a 24. hivatalos nyelv. Az angol, német, spanyol, dán, szlovák, szlovén, észt, lett, finn, francia, görög, magyar, olasz, litván, máltai, holland, lengyel, portugál, svéd, cseh, bolgár, ír és román nyelvek

¹¹ Spanyolország mellett Ciprus, Görögország, Románia és Szlovákia.

¹² BORI, Pau: L'Estat espanyol és moda a Sèrbia. IN: *El Punt Avui*, 2011.11.11., <http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/3-politica/17-politica/473858-lestat-espanyol-es-moda-a-serbia.html> [2012.03.16.]

¹³ CRUANYES, Tony: Escòcia y Catalunya. IN: *El Punt Avui*, 2012.01.19., <http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/7-visita/8-articles/496901.html> [2012.03.16.]

¹⁴ BRADY, Brian: Spain could wield a veto over Scotland's EU membership. IN: *The Independent*, 2012.01.22., <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/spain-could-wield-veto-over-scotland-s-eu-membership-6292846.html> [2012.03.16.]

¹⁵ Scottish Independence Referendum. IN: UK Government, <https://www.gov.uk/government/topical-events/scottish-independence-referendum/about> [2018.12.20.]

*mellett, most már természetesen a horvát is. És mi, mi továbbra is csak várunk. Várunk, miközben a máltai (amelyet kb. 300 ezren beszélnek), vagy a dán (6 millió dánul tudóval), a szlovák (1,1 millióval), a finn (5 millióval), a svéd (nagyjából 10 millióval) az Európai Unió hivatalos nyelvei, és a katalán nem.*¹⁶

A 2006-os új katalán autonómia statútum célként tűzte ki, hogy a katalán az Európai Unió hivatalos nyelvei közé kerüljön. Erre elvileg két alternatíva kínálkozna: az egyik Spanyolországon belül, a másik pedig azon kívül. Az első esetben a kasztíliai spanyol mellett hivatalos nyelvvé kellene válnia a katalánnak is. Ilyen igény nyilván baszk részről is felmerülne, Spanyolország tehát háromnyelvű állammá alakulna át. A másik lehetőség arra, hogy a katalánt felvegyék az Unió hivatalos nyelvei közé az lenne, hogy Katalónia, mint önálló állam kezdeményezze nyelve elismerését, azaz Spanyolországból kiváljon.

A nyelv a katalán kultúra és identitás sarkköve. Korábban is előfordult, például a Franco diktatúra alatt, hogy katalánul nem beszélő emberek érkeztek, a 21. századra azonban Spanyolország bevándorlási célterületté vált, és a katalán területeken tömegesen jelennek meg bevándorlók. Míg 1999-ben a spanyol lakosságnak mindössze 2%-a volt külföldi, ez az arányszám 2009-re meghaladta a 12%-ot.¹⁷ Az országon belül a katalán gazdaság vonzereje miatt Katalóniába a spanyol átlagon felüli számban érkeztek bevándorlók. Míg Katalóniában Spanyolország lakosságának 15-16%-a él, az országba érkezők 17-21%-a választott katalán területeket,¹⁸ azaz, nagyjából minden ötödik érkező. A katalánul nem tudó, sőt sokszor még a katalán nyelv létezéséről sem hallott, több mint egy millió külföldi betelepülése Katalónia számára kihívást és egyben lehetőséget is jelentett. Nem véletlen, hogy a nyelv az 1979-es statútumot felváltó új, 2006-os katalán alaptörvényben is prioritás.¹⁹

FORDULÓPONT

A statútumot a katalán, és változtatásokkal a spanyol törvényhozás is támogatta,²⁰ Katalónia lakossága pedig 2006. június 18-án népszavazással erősítette meg. A Néppárt (PP) egyes képviselői viszont az alkotmánybírósághoz fordultak, mely 2010. június 28-án hozta meg ítéletét. A katalán alaptörvényt több helyen alkotmányellenesnek találta. A bíróság a nagyobb fiskális és bíraskodási önállóság és a katalán, mint preferált nyelv ellen foglalt állást. Kifogásolta továbbá a statútumban a katalán nemzet megnevezést, azzal az indoklással, hogy ennek a kifejezésnek nincs jogi érvényessége. Az ítélet megkérdőjelezte a fennálló rendszer megreformálásának lehetőségét, pontosan akkor, amikor a gazdasági válság miatt a lakosság egyre kevésbé volt elégedett.

16 XIRGO, Xevi: I nosaltres, anar esperant. IN: El Punt Avui, 2012.01.24., <http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/7-visita/8-articles/498557-i-nosaltres-anar-esperant.html> [2012.03.16.]

17 Cifras oficiales de población. Datos a 1 de enero, 1999-2010. IN: INE, <http://www.ine.es/jaxi/tabla.do> [2010.08.25.]

18 Crecimiento migratorio; Población total. IN: Institut d'Estadística de Catalunya, <http://www.idescat.cat/economia/inec?tc=5&id=8706&dt=200900&lang=es>; <http://www.idescat.cat/economia/inec?tc=5&id=8701&dt=201100&lang=es> [2011.08.22.]

19 SZENTE-VARGA, Mónika: Katalán nyelvpolitika. IN: Mediterrán Világ, 21. szám, pp. 53-63.

20 GUIBERNAU, Montserrat: Prospects for an Independent Catalonia. IN: International Journal of Politics, Culture and Society, 27. évf., 1. szám, 2014, p. 16.

Még a mérsékeltek is az utcára mentek az *Òmnium Cultural*²¹ hívására. 2010. július 10-én Katalónia történetének egyik legnagyobb tömegdemonstrációja zajlott le. Az *El Periódico de Catalunya* 1.100.000, a *La Vanguardia* 1.000.000, az *El País* 425.000 főről tudósított.²² Utóbbi napilap aláhúzta, hogy a státútum helyett a tüntetés középpontjába a függetlenség gondolata került, s néhány feliratot is idézett, úgy mint: „Függetlenségre vagyunk ítélve!”, „60 millió eurót lopnak tőlünk naponta”, „Függetlenség = szükségszerűség” és „Isten veled Spanyolország!”.

A 2010. júliusi tüntetést követően a katalán parlament tárgyalta annak lehetőségét, hogy a függetlenség kérdését népszavazásra bocsássák. Az elutasító eredmény a nacionalistáknak nagy csalódást okozott, viszont még nagyobb aktivitásra sarkallta őket.

A 2009-17 közötti időszak egyfajta állóháborúként²³ jellemezhető.²⁴ Emlékezetes eseményei a 2009. decemberi katalán függetlenségi népszavazás, amelyen 27%-os részvétel mellett

21 1961-ben alakult katalán szervezet, amely néhány év betiltás után 1967-ben újra legális lett. Célja a katalán nyelv, kultúra és identitás védelme és megerősítése.

22 La manifestació ha desbordat totes les previsions. IN: *El Periódico de Catalunya*, 2012.07.10., <http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/politica/20100710/1100000-persones-assisteixen-marxa-protesta-per-sentencia/379832.shtml> [2012.03.16.],

Un millón de personas inundan en una histórica manifestación de rechazo a la sentencia contra el Estatut. IN: *La Vanguardia*, 2012.07.10., <http://www.lavanguardia.com/politica/20100710/53961206706/un-millon-de-personas-inundan-barcelona-en-una-historica-manifestacion-de-rechazo-a-la-sentencia-co.html> [2012.03.16.],

NOGUER, Miguel: Decenas de miles de catalanes se echan a la calle contra el recorte del Estatuto. IN: *El País*, 2012.07.10., http://elpais.com/elpais/2010/07/10/actualidad/1278749824_850215.html [2012.03.16.]

23 HORNYÁK, Veronika: Büszkeség vagy balítélet – avagy a katalán függetlenedés kérdése. IN: *Comitatus*, 2018 tavasz, p. 63.

24 Az események a magyarországi kutatók figyelmét is felkeltették, lásd:

BERTA, Tibor: Nyelv és identitás: a katalán esete. IN: *Szépirodalmi Figyelő*, 2018, 1. szám, pp. 45-54.

DOMONKOS, Endre: A katalán autonómia és kibővítésének aktuális kérdései. IN: *EU Working Papers*, 2010, 2. szám, pp. 73-86.

DOMONKOS, Endre: A katalán regionális autonómia és kibővítésének történeti és politológiai aspektusai. IN: KOVÁCS, Bálint – MATEVOSYAN, Hakob (szerk.): *Politikai krízisek Európa peremén: a Kaukázustól a Brit-szigetekig*, Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2014, pp. 383-398.

DOMONKOS, Endre: Egy alkotmányellenes népszavazás és politikai következményei: Néhány gondolat a 2014. november 9-én megtartott katalán referendumról. IN: SOLT, Katalin (szerk.): *Alkalmazott tudományok II. fóruma: Konferenciakötet*, Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest, 2015, pp. 89-102.

GYÖRI SZABÓ, Róbert: A katalán szecessziós mozgalom esélyei. IN: *Valóság*, 2016, 59. évf., 9. szám, pp. 78-106.

GYÖRI SZABÓ, Róbert: *FC Katalónia: A Barca és a katalán függetlenség*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016.

NAGY, Sándor Gyula – KÁLMÁN, Szandra: A katalán függetlenség ára I. - Jogi és politikai vonatkozások. IN: *Külügyi és Külgazdasági Intézet Tanulmányok*, 2017, 4. szám, pp. 1-24.

NAGY, Sándor Gyula – KÁLMÁN, Szandra: A katalán függetlenség ára II. - Gazdasági és pénzügyi vonatkozások. IN: *Külügyi és Külgazdasági Intézet Tanulmányok*, 2017, 6. szám, pp. 1-28.

NAGY, Sándor Gyula: A katalán parlamenti választások eredményei és következményei. IN: *KKI Elemzések*, 2018, 3. szám, Paper: 20180116.

NEMES, Krisztina: Katalán függetlenség 2014?: A katalán nacionalizmus történetéhez 1. IN: *Új Egyenlítő*, 2013, 1. évf. 2-3. szám, pp. 49-56.

NEMES, Krisztina: Katalán függetlenség 2014?: A katalán nacionalizmus történetéhez 2. IN: *Új Egyenlítő*, 2013, 1. évf. 4. szám, pp. 44-49.

NEMES, Krisztina: Függetlenség – állam – nyelv. Katalónia különös esete. IN: *Létünk*, 2015, 2. szám, pp. 117-128.

SIPOS, Katalin: Katalónia és a „nemzetté válás” alkotmányos folyamata. Az autonómiastátútum reformja, 2003–2006. IN: SZARKA, László (szerk.): *Etnopolitikai modellek a gyakorlatban*. Gondolat, Budapest, 2009, pp. 79-91.

a szavazók 94,7%-a támogatta a Spanyolországtól való elszakadást; a 2012. szeptember 11-iki másfél milliós tüntetés Barcelonában; egy évvel később a 400 km hosszú Via Catalana, az 1,6 millió főből álló emberlánc, amely összekötötte, El Pertústól Vinaròsig a katalán tengerpartot. A 2014 novemberi véleménynyilvánító népszavazás több mint 2 millió katalánt mozgatott meg, a függetlenségre 80% szavazott. Ezt követte 2015-ben a katalán parlament döntése a függetlenségi folyamat megindításáról egy független katalán köztársaság létrehozása érdekében.²⁵

A TÖRÉS

2017. október 1-én a lakosságot újra az urnákhoz szólították, a szavazást azonban a madridi kormányzat erőszakkal próbálta megakadályozni. „Az eredmény ma már nem is annyira releváns, fontosabbá váltak azok a világszerte ismertté vált felvételek, amelyek a békés, szavazni akaró polgárok elleni rendőri fellépésről tettek tanúbizonyságot. [...] Rajoy meg akarta mutatni, hogy kinél van a hatalom, azonban a katalánok többsége számára ez az autoritarizmus határait súrolta. Nyilvánvaló, hogy a spanyol miniszterelnök semmiféle politikai kezdeményezéssel nem fog előállni Katalónia számára.”²⁶ Az események hatására tovább nőtt a függetlenségek tábora. Arányuk 41,1%-ról 48,7%-ra emelkedett, míg a spanyol opciót a korábbi 49,4% helyett a népszavazás után csak 43,6% támogatta.²⁷ Már nem elsősorban a gazdasági, fogalmazhatjuk úgy, racionális megfontolások hajtják a katalánokat, háttérbe szorultak a kivitelezhetőséggel kapcsolatos ellenérvek is. Egyre inkább az érzelmek kerekednek felül,²⁸ mint például a kiábrándultság és a dac; felszakadtak még a Franco korszakban szerzett régi sebek. A katalánok többsége már nem hisz abban, hogy a rendszer megreformálható.

A spanyol *ABC* napilap 2012. március 15-iki címlapja a 2010-es évek végén, ha lehet, még aktuálisabb. Rajta: „Gondunk van: Katalónia”. Egy hatalmas N betű látható, amelyre két személy próbálja visszailleszteni a katalán nyelvben nem, a spanyolban viszont használatos tildét (Cataluña – Catalunya). Másnap az *El Punt Avui* így válaszolt: „Gondunk van: Spanyolország”.

SZENTE, Zoltán: A katalán autonómia-statútum. IN: SZENTE, Zoltán, (szerk.): *Applicatio est vita regulae: Nemzetközi jogesetek a parlamenti jog köréből*, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2013, pp. 33-36.

SZILÁGYI, István: A katalán függetlenségi folyamat kérdőjelei. IN: *Comitatus*, 2018, 28. évf., 230. szám, pp. 47-61.

SZILÁGYI, István: Akatalán nemzetpolitika tanulságai a Kárpát-medenceszármára. IN: GARACZI, Imre (szerk.): *Nemzetpolitika és magyarságtudomány, Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém 2014*, pp. 327-353.

SZILÁGYI, István: Nemzeti kisebbség Spanyolországban: a katalán eset. IN: VÉGH, Andor (szerk.): *A kisebbségek geopolitikája*. PTE TTK Földrajzi Intézet, Pécs, 2014, pp. 10-18.

ZALAI, Anita: A katalán nyelvpolitika. IN: TÓTH, Szergej (szerk.): *Társadalmi változások - nyelvi változások: Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében*. Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szegedi Egyetemi Kiadó, MANYE, Szeged, 2013, pp. 229-232.

25 GARCIA PAGAN, Isabel: El Parlament consume el primer paso para la desconexión de España. IN: *La Vanguardia*, 2015.11.15. p. 12.

26 GARCÍA, Lola: Todo puede empeorar. IN: *La Vanguardia*, 2017.10.02. p. 17.

27 Informe de resultados, BOP, 3^a ola 2018, Centro d'Estudis d'Opinió, p. 14.

28 A spanyol és a katalán belpolitika 2018-ban. Karc FM rádió, Horizont külpolitikai magazin, szakértői beszélgetés Dr. Lénárt András egyetemi adjunktussal, 2018.02.14.